ПРОКУРАТУРА ОРГАНЛАРИДА ХИЗМАТ ДОИРАСИДА ФОЙДАЛАНИЛАДИГАН ҲУЖЖАТЛАР БИЛАН ИШЛАШ ВА АХБОРОТ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ

Хакимов Хамза Хасанович
Вилоят прокуратураси мурожаатлар билан ишлаш бўлими бошлиғи.

2025 йил 4 декабрь куни Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан қабул қилинган 766-сонли қарор билан тасдиқланган “Хизмат доирасида фойдаланиш учун грифли ҳужжатлар билан ишлаш тартиби” давлат бошқаруви тизимида ахборот хавфсизлигини институционал жиҳатдан мустаҳкамлашга хизмат қилади[5].

Мазкур қарор грифли маълумотларни таснифлаш, рўйхатга олиш, сақлаш ва йўқ қилиш жараёнларини ягона ҳуқуқий механизм асосида тартибга солиш орқали хизмат ахборотининг муҳофазасини таъминлайди ҳамда инсон омили билан боғлиқ хавфларни камайтиради.

Шу билан бирга, электрон ҳужжат айланиши тизимларида ҳимояланган ишлаш талабларининг жорий этилиши рақамли ўзгаришлар шароитида маълумотларнинг яхлитлиги, махфийлиги ва мавжудлигини кафолатлашга қаратилган замонавий ёндашувни шакллантиради.

Қарор асоссиз равишда гриф бериш амалиётини чеклаш орқали очиқлик ва шаффофлик тамойилларига мувофиқ равишда давлат бошқарувида мутаносиблик принципини таъминлашга хизмат қилади.

Натижада, мазкур ҳуқуқий ҳужжат давлат органларида ахборот билан ишлаш маданиятини такомиллаштириш, ташкилий интизомни кучайтириш ва бошқарув самарадорлигини оширишнинг муҳим норматив асоси сифатида намоён бўлади.

Бундан ташқари, 766-сонли қарорнинг умумий фойдалари ва мақсадлари - маълумот хавфсизлиги, сервис сирларини яхшироқ ҳимоялаш ва махфий маълумотлар билан идоралараро ишлаш тартибини такомиллаштириш - билан принципан узвий боғлиқлиги, қарор ҳам грифли маълумотлар билан ишлашни

[5] Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 04.12.2025 й., 09/25/766/1139-сон

стандартлаштириши, назорат кучайтириб, хавфларини камайтириши ҳақида Вақт.уз сайтида сўз юритилган[6].

Хизмат доирасида фойдаланиш учун грифли ҳужжатлар билан ишлаш тартибини жорий этиш халқаро амалиётда кенг қўлланилаётган стандартларга мос келади.

Ушбу тартибга асосан давлат хизматлари ва ташкилотларда махфий маълумотлар билан ишлашни стандартлаштириш, маълумотларни таснифлаш, рухсат асосида киришни таъминлаш ва электрон ҳужжат айланишида хавфсизликни кучайтиришга қаратилган.

Халқаро тажрибада ҳам шундай механизмлар бир қатор давлатларда ҳужжатлар билан ишлаш тартибларга жорий этилган бўлиб, ўзининг ўзининг ижобий самарасини кўрсатиб келмоқда.

Масалан, АҚШда давлат органларида фақат хизмат учун мўлжалланган ҳужжатлар “For Official Use Only (FOUO)” грифлари билан тартибга солинади. Бу ҳужжатлар давлат сирлари ҳисобланмайди, аммо фақат ички хизмат мақсадларида қўлланилиши мумкин. Ҳужжатларнинг айланиши, сақланиши ва фойдаланиш ҳуқуқи аниқ белгиланган ва унинг мақсади давлат органларидаги маълумот оқимини назорат қилиш ҳамда ички ташкилот маданиятини шакллантиришдир[7].

Европа Иттифоқида “RESTREINT UE” (EU Restricted) грифли ҳужжатлар фақат ички хизмат мақсадларида қўлланилади. Улар ҳам давлат сирлари ҳисобланмайди, аммо ички органлар ва ташкилотлар орасида тарқатилиши тартибга солинган. Бу қоидалар грифли ҳужжатлар билан ишлаш маданиятини шакллантириш, маълумот хавфсизлигини таъминлаш ва ички назоратни кучайтиришга хизмат қилади[8].

Германияда фақат хизмат учун мўлжалланган ҳужжатлар “Nur für den Dienstgebrauch (NfD)” грифлари билан белгиланади. Бу ҳужжатлар фақат ички хизмат мақсадларида тарқатилиши мумкин. NfD грифли ҳужжатларнинг сақланиши,

[6] https:// vaqt.uz/ news/ hukumat – xdfu – grifli – hujjatlar – bilan – ishlash – qoidalarini - yangiladi

[7] АҚШ Давлат департаменти, “For Official Use Only (FOUO) Guidance”, Washington, D.C., 2010 йил, https://www.state.gov/official-use-only-fouo

[8] Council of the European Union, “EU Security Rules for Classified and Restricted Information: RESTREINT UE”, Brussels, 2013 йил, Official Journal of the European Union, L 274/1, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32013D0488

тарқатилиши ва фойдаланиши Германия Федератив Республикасининг ички маъмурий нормаларида тартибга солинган бўлиб, давлат органларида маълумот оқимини назорат қилиш ва ички ишларни самарали ташкил этиш учун ишлатилади[9].

Энди эса бу каби норматив-ҳужжатни Ўзбекистон прокуратураси органлари фаолиятига ҳам жорий қилиниши мумкинми деган саволга жавоб беришга ҳаракат қилсак.

Бизнинг фикримизча, нафақат мумкин, балки зарур деб ҳисоблаймиз. Чунки, прокуратура органлари ўз фаолияти давомида асосан ички хизмат ҳужжатлари билан ишлайди: бу - иш юритувдаги материаллар ва жиноят ишлари юзасидан, қабул қилинган қарорлар, келтирилган протестлар ва тақдимномалар, киритилган даъво аризалари, буйруқлар, ички кўрсатмалар каби ҳужжатлар.

Албатта улар ҳам ўз навбатида давлат сирлари ҳисобланмайди, лекин фақат ички хизмат мақсадида грифланган бўлиши керак. Шунинг учун 766-сонли қарор каби ҳужжатларни қабул қилиш, бу билан прокуратурада грифли ҳужжатлар билан ишлаш учун алоҳида ички тартиб ва ҳимоя механизми бўлиши ҳам аҳамиятлидир.

Бизнинг фикримизча, бу каби норма маълумотларнинг ноқонуний тарқалишини олди олишига, ички назорат ва ходимлар масъулияти оширишига, ҳужжат айланишини стандартлаштиришга хизмат қилади.

Шу сабабли, мазкур масалани ҳал этишга бағишланган Бош прокурорнинг буйруғини қабул қилишни таклиф қиламиз.

Мазкур буйруқда ички хизмат ҳужжатлари, грифлар турлари ва уларнинг қўлланиш доираси белгиланиши, шунингдек, буйруқ орқали ҳужжатлар билан ишлашда хавфсизлик стандартлари ва ички назорат механизмларини жорий қилиш лозим бўлади.

Бундан ташқари, бу буйруқда ҳужжатларни таснифлаш ва грифлаш тартиблари, грифли ҳужжатларнинг турлари ва уларнинг ишлатиш доирасини белгилайди.

---

[9] Германия Федератив Республикаси, “Nur für den Dienstgebrauch (NfD)” – Allgemeine Verwaltungsvorschrift, Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat, Berlin, 2001 йил, https://www.verwaltungsvorschriften-im-internet.de/bsvwvbund_13032023_SII554001405.htm

Масалан, фақат хизмат учун фойдаланиш грифлари орқали ҳужжатлар тарқатилиши ва сақланиши, давлат сирлари ҳисобланмайдиган, лекин фақат ички фойдаланиш учун маълумотлар билан ишлаш доиралари.

Шунингдек, буйруқда ҳужжатлар билан ишлашда, уларни қайд қилиш ва рўйхатга олиш, сақлаш ва архивлаш, тарқатиш, йўқ қилиш ва қўлдан чиқариш тартиблари кўрсатиб ўтилади.

Айни вақтда ходимлар масъулияти ва назорат — қарор ходимлар масъулиятини белгилайди ва грифли ҳужжатлар билан ишлашда ҳуқуқий ва ички назорат асосини яратади. Бу тартиб ходимларнинг қоидабузарликдан сақланиши ва ички ахборот оқимининг хавфсизлигини таъминлашга хизмат қилади.

Электрон ҳужжат айланиши ва хавфсизлик стандартлари - замонавий электрон ҳужжат айланиши ҳам ушбу қарор доирасида стандартлаштирилади, электрон тизимларда маълумотлар хавфсизлигини таъминлаш ва ички назоратни автоматлаштириш механизмларини ўз ичига олади.

Бундай амалиётни хорижий давлатлар прокуратураларидаги фаолиятга назар солсак, куйидагилар маълум бўлди.

Буюк Британияда прокуратура органлари, жумладан Crown Prosecution Service, ички хизмат ҳужжатлари билан ишлашда “Official – Sensitive” ва “Internal Use Only” грифларини қўллайди. Ушбу грифлар ҳужжатларни оммага очиқ қилмасдан, фақат ички аудиторияда тарқатиш имконини беради ва ходимлар масъулияти ҳамда ички назорат механизмларини таъминлайди[10].

Канада прокуратура органлари ҳам шу йўналишда фаолият юритади. Улар “Protected B” ва “Confidential – Internal Use” грифларини қўллайди. Бу грифлар ички хизмат мақсадида ҳужжатлар тарқатилиши ва сақланишини назорат қилишни таъминлайди. Шундай қилиб, Канада тажрибасида ҳам ички назорат, ходимлар масъулияти ва маълумот хавфсизлиги асосий аҳамиятга эга[11].

---

[10] Crown Prosecution Service, **Official – Sensitive guidance**, London, 2020 йил, https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/confidentiality-and-data-protection

[11] Government of Canada, Protected B Information Handling Standard, Ottawa, 2018 йил, https://www.tbs-sct.gc.ca/pol/doc-eng.aspx?id=16577

Австралия прокуратураси ва Attorney-General's Department ички ҳужжатлар учун "Sensitive But Unclassified (SBU)" грифини қўллайди. Ушбу гриф орқали фақат ички фойдаланиш учун маълумотлар тартибга солинади ва уларнинг тарқалиши чекланади. Ходимлар учун аниқ масъулиятларни белгилайди, электрон ҳужжат айланишида хавфсизликни таъминлайди ва ички назорат механизмларини стандартлаштиради[12].

Айни вақтда, МДҲ давлатларида ҳам ички хизмат ҳужжатлари билан ишлаш (хизмат грифлари билан маълумотларни тартибга солиш) билан боғлиқ ички тартиблар ва қоидалар мавжуд, лекин улар ҳар бир давлатнинг ички қонунчилигида алоҳида жойлашган ва умумий ягона стандартга бирлаштирилмаган.

Ўзбекистон прокуратураси органларига хизмат учун грифли ҳужжатлар билан ишлаш тартибини жорий қилиш, **биринчидан** ички назоратни сезиларли даражада кучайтириши мумкин.

Прокуратура фаолиятида фуқароларнинг ҳуқуқлари, давлат ва жамият манфаатлари билан боғлиқ кўплаб ички ҳужжатлар ҳамда процессуал материаллар яратилади.

Ушбу ҳужжатларнинг грифли тартибда сақланиши ва фақат зарур шахслар учун тарқатилиши ҳуқуқий ва амалий хавфсизликни таъминлайди, маълумотнинг ноқонуний тарқалиши ва ёки суиистеъмол қилиш эҳтимолини камайтиради.

Иккинчи жиҳат, ички хизмат ҳужжатлари билан ишлашнинг стандартлаштирилиши прокуратура органларида иш жараёнларини автоматлаштириш ва самарадорликни оширишга хизмат қилади.

Масалан, электрон ҳужжат айланиши ва архивлаш тартиблари бир хил қоидалар асосида амалга оширилса, ходимлар учун маълумотларни излаш, тақсимлаш ва қайта кўриб чиқиш жараёнлари сезиларли даражада осонлашади. Бу эса текширувлар ва процессуал ҳаракатларнинг самарадорлигини оширади.

[12] Australian Government, Attorney-General's Department, Sensitive But Unclassified (SBU) Guidelines, Canberra, 2019 йил, https:// www. ag.gov.au/ legal-system/ publications

Учинчидан, айтиш мумкинки, ходимлар масъулияти ва ҳуқуқлари аниқ белгиланади, бу ички назорат тизими ва қоидаларга риояни таъминлайди. Ҳар бир ходим грифли ҳужжатлар билан ишлашда аниқ чегаралар ва масъулиятларини билган ҳолда ҳаракат қилади. Бу қоидабузарлик ва ички қонунчиликка зид ҳаракатларнинг олдини олишда муҳим аҳамиятга эга.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 04.12.2025 й., 09/25/766/1139-сон
2. https:// vaqt.uz/ news/ hukumat – xdfu – grifli – hujjatlar – bilan – ishlash – qoidalarini - yangiladi
3. АҚШ Давлат департаменти, “For Official Use Only (FOUO) Guidance”, Washington, D.C., 2010 йил, https://www.state.gov/official-use-only-fouo
4. Council of the European Union, “EU Security Rules for Classified and Restricted Information: RESTREINT UE”, Brussels, 2013 йил, Official Journal of the European Union, L 274/1, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32013D0488
5. Германия Федератив Республикаси, “Nur für den Dienstgebrauch (NfD)” – Allgemeine Verwaltungsvorschrift, Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat, Berlin, 2001 йил, https://www.verwaltungsvorschriften-im-internet.de/bsvwvbund_13032023_SII554001405.htm
6. Crown Prosecution Service, **Official – Sensitive guidance**, London, 2020 йил, https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/confidentiality-and-data-protection
7. Government of Canada, Protected B Information Handling Standard, Ottawa, 2018 йил, https://www.tbs-sct.gc.ca/pol/doc-eng.aspx?id=16577
8. Australian Government, Attorney-General’s Department, Sensitive But Unclassified (SBU) Guidelines, Canberra, 2019 йил, https:// www. ag.gov.au/ legal-system/ publications